

Inspirationsmateriale til undervisning

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

45747

Udviklet af:
Irene Rasmussen
Klosterbanken 54
4200 Slagelse
Tlf.: 58548048/20692027

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

”Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder hører til i den fælles kompetencebeskrivelse (FKB) nr. 2629, ”Pædagogisk arbejde med børn og unge”.

FKB'en kan findes på <http://efteruddannelse.dk>.

Uddannelsesmålet er relevant for medarbejdere i pædagogiske døgntilbud og på opholdssteder samt personer med lignende funktioner.

Arbejdsfunktioner

Omkring 14.000 børn og unge er i dag anbragt uden for eget hjem, en del af disse børn er anbragt på kost/efterskoler, en del er anbragt i familiepleje og en del er anbragt på de kommunale, amtskommunale eller selvejende pædagogiske døgntilbud herunder de private opholdssteder.

Formålet med en anbringelse i et døgntilbud er ifølge Lov om social service at yde støtte til de børn og unge, der har et særligt behov for dette, således at de på trods af deres individuelle vanskeligheder kan opnå samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende.

Lov om social service er justeret i 2005 med en anbringelsesreform. Pejlemærket i reformen er ”barnets bedste”, hvor barnets perspektiv skal være i centrum.

En anbringelse af et barn uden for hjemmet er et komplekst område med mange interessenter, barn, forældre, netværk, anbringende kommune, den offentlige økonomi og den offentlige mening. At arbejde i dette komplekse område stiller store krav til medarbejderne om faglighed i arbejdet, således at fokus kan bevares på barnets situation.

De børn, der i dag anbringes i sociale døgntilbud har ofte været udsat for svigt og alvorlige overgreb i deres tidlige opvækst i en sådan grad, at de er følelsesmæssigt belastede. Der er ofte tale om behandlingskrævende børn, hvilket stiller store krav til medarbejderen i de sociale døgntilbud. Medarbejderen skal kunne rumme og forstå barnets følelsesmæssige reaktioner. Medarbejderen skal have kendskab til og forståelse for barnets vilkår i familier, hvor forældrene ikke er i stand til at drage den nødvendige omsorg for barnet. Medarbejderen skal have forståelse for betydningen af kontakten med barnets familie og netværk og støtte barnet i denne kontakt. Medarbejderen skal være bevidst om sin egen rolle i arbejdet med at danne relation til barnet. Medarbejderen skal kunne beskrive og begrunde sin egen praksis og indgå i faglig dialog med kollegaer og samarbejdspartnere omkring det udviklingsorienterede pædagogiske arbejde.

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

Deltagerforudsætninger

Deltagerne vil overvejende være ufaglærte, der som ofte har en længerevarende erhvervs erfaring inden for det socialpædagogiske område. Deltagerne kan komme fra kommunale, amtskommune og selvejende institutioner samt private opholdssteder, hvor målgruppen er børn og unge med specielle behov p.gr.a sociale vanskeligheder. Deltagergruppen kan således være sammensat af medarbejdere fra sociale døgntilbud målrettet ret forskellige målgrupper og med en forskellig holdning til udførelsen af det pædagogiske arbejde. Det kan forventes, at deltagerne generelt ikke er studievante, hvilket der skal tages højde for gennem hele uddannelsesforløbet.

Struktur

Uddannelsen er en grundlæggende uddannelse, og det vil være hensigtsmæssigt, at deltagerne efterfølgende deltager i øvrige AMU-uddannelser målrettet medhjælpere i pædagogiske døgntilbud, hvor der er mulighed for en fordybelse i specifikke emner.

2. Ideer til tilrettelæggelse

Undervisningen tilrettelægges med kortere teoretiske oplæg, hvor dialogen med deltagerne vægtes højt. Der tages i oplægget højde for, at deltagerne generelt ikke er studievante. Der skal være tid til fordybelse og refleksion både over egne og andres erfaringer samt centrale problemstillinger.

Da deltagerne kommer fra forskelligartede sociale døgntilbud med en spændvidde fra det lille familielignende opholdssted, der modtager små børn, til den større institution, der arbejder med udadrettede, impulsstyrede og ofte antisociale unge, tages der i undervisningen højde for denne spændvidde. De teoretiske oplæg tager derfor udgangspunkt i generelle emner – teorier – erfaringer, hvor deltagerne får mulighed efterfølgende at relatere emnet til netop deres aktuelle arbejdssted. Undervisningen giver dermed mening for deltagerne.

Temaer

Uddannelsen indeholder følgende:

1. Præsentation og introduktion til uddannelsen
2. Relevant lovgivning

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

3. Barnets emotionelle udvikling – herunder de psykiske konsekvenser af omsorgssvigt - overlevelsestrategier og evne til tilknytning
4. Normalitet - afvigelse
5. Samarbejde med forældre – netværk
6. Tilrettelæggelse af det pædagogiske arbejde med omsorgssvigtede børn
7. Kommunikation – tværfagligt samarbejde
8. Sorg og krise
9. Skriftlig formidling
10. Arbejdet med livshistorie
11. Afslutning og evaluering

Ad 1. Præsentation og introduktion til uddannelsen:

Den første dag lægges der vægt på at få skabt en åben og tillidsfuld atmosfære. Deltagerne præsenterer sig selv og fortæller om egne erfaringer. Der gives et oplæg om læring, om at være i en læringssituation. Der drøftes hvad dette betyder for den enkelte deltager, og hvilke erfaringer deltageren har fra tidligere læringssituationer.

Derefter drøfter deltagerne i mindre grupper, hvilke forventninger de har til uddannelsen og evt. hvilke faglige udfordringer i det daglige arbejde, de gerne vil inddrage i uddannelsen. Deltagernes forventninger samles i plenum og nedfældes på skrift enten på små sedler eller en planche, således at disse ved kursets afslutning kan indgå i den fælles evaluering. Ovenstående giver underviseren indblik i deltagernes forventninger, og deltagerne bliver opmærksomme på egen rolle og ansvar for egen læring i forhold til at få indfriet forventningerne.

Ad 2. Relevant lovgivning:

Det er vigtigt, at deltagerne på et grundlæggende niveau kender de lovgivningsmæssige rammer for døgnanbringelse af børn. Emnet bør indeholde oplæg, gruppearbejde, case og debat om følgende:

- Det sociale døgntilbuds historiske og samfundsmæssige placering.
- Servicelovens bestemmelser omkring undersøgelser, foranstaltninger.
- Handleplaner.
- Tavshedspligt.
- Notat og indberetningspligt.
- Bekendtgørelse om magtanvendelse over for børn anbragt uden for hjemmet.

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

- Borgerens retssikkerhed.

Anvendt litteratur vil være: Lov om social Service m.v.
Emnet vil vare ½ undervisningsdag.

Ad. 3. Barnets emotionelle udvikling – herunder de psykiske konsekvenser af omsorgssvigt - overlevelsesstrategier og evne til tilknytning:

Dette emne indeholder et teoretisk oplæg omkring barnets emotionelle udvikling, indeholdende et oplæg om de fysiske og psykiske konsekvenser af omsorgssvigt. Der drøftes, hvordan deltagerne kan se signaler på omsorgssvigt hos barnet. Der undervises i børns overlevelsesstrategier, og der undervises i, hvordan deltagerne kan arbejde med det omsorgssvigtede barn. Der drøftes, hvilke forventninger deltagerne kan have til barnet om tilknytning. I drøftelsen indgår deltagerens egen rolle i arbejdet med at lære barnet at etablere en relation. Hvordan ses udvikling hos det omsorgssvigtede barn? I dette emne drøftes også i hvilket omfang barnet kan have indflydelse på sit eget liv. Underviseren giver under dette emne forslag til pædagogiske strategier i forhold til konkrete handle- og reaktionsmønstre hos barnet.

At arbejde med døgnanbragte børn kræver emotionel involvering. Det er derfor vigtigt at deltagerne er opmærksomme på egne erfaringer i at modtage og give omsorg og på deres egen rolle som omsorgspersoner. Deltagerens egen erfaring drøftes i mindre grupper ud fra Triade-modellen. (se bilag nr. 1)

Videoen ”Mors lille dreng” kan ses.

Aktuel litteratur vil være Niels Peter Rygård: Tidlig Frustration.

Emnet vil strække sig over 2 undervisningsdage.

Ad 4. Normalitet - afvigelse:

For at skabe forståelse for de respektive målgrupper på deltagerens pædagogiske døgntilbud arbejdes der med generelle problemstillinger. Dette gøres ved at inddrage fænomenerne normalitet og afvigelse. Der arbejdes med, hvordan fænomenerne har bevæget sig i et historisk perspektiv. Der tages udgangspunkt i deltagerens egne oplevelser i forhold til normalitet og afvigelse. Derefter arbejdes der i grupper, hvor der fokuseres på fænomenerne i forhold til deltagerens pædagogiske døgntilbud. Det anbefales, at der fokuseres på de respektive målgrupper og deres familier og deltagerens oplevelse af deres afvigelse. Der fokuseres på de kompetencer, målgruppen ikke besidder, som de skal lære under anbringelsen. Der fokuseres på de kompetencer den enkelte målgruppe rent faktisk besidder. I undervis-

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

ningen indgår begreber som livskvalitet, rummelighed og etniske forskelle. (se bilag nr. 2).

Aktuel litteratur: Gunner Iversen: Normalitet og afvigelse, Artikel i psykologisk opslagsbog.

Emne nr. 4 er planlagt til ½ -1 undervisningsdag.

Ad 5. Samarbejde med forældre - netværk:

Al forskning indenfor området peger på, at det er af afgørende betydning for barnets trivsel og udvikling, at det under anbringelsen har kontakt med dets forældre og øvrige netværk. Det har ligeledes stor betydning, at der er et samarbejde mellem barnets forældre og medarbejderne i det pædagogiske døgntilbud.

Deltagerne skal have tilført en forståelse for den tilknytning, der sker mellem barn og forældre i det første leveår. En forståelse for, at barnet kommer med sin egen kultur og egen måde at forstå omgivelserne på.

Deltagerne skal få forståelse for den sorg, såvel barnet som barnets familie kan være præget af i forbindelse med den adskillelse en anbringelse er.

Erfaringen viser, at kontakten med barnets familie kan opleves som en vanskelig del af arbejdet på det pædagogiske døgntilbud. Der kan vises en video, hvoraf fremgår et forældrepars store involvering i deres barn på trods af deres manglende forældreevne. Dette kan give en debat om forståelsen for forældrenes følelsesmæssige reaktion, når deres barn skal anbringes.

Et situationsspil vil involvere deltagerne i dybden i dette emne. (Se bilag nr. 3).

Litteratur kan være:

Daniel Stern: Barnets interpersonelle univers.

Bibi Wegener m.fl.: Barnet mellem to familier.

F.B.U. : Rør ikke ved min datters hestehale.

Brodin og Hylander: Selvfølelse.

Temaet er planlagt til 1 undervisningsdag.

Ad 6. Tilrettelæggelse af det pædagogiske arbejde med omsorgssvigtede børn:

Med udgangspunkt i en teoretisk referenceramme drøftes tilrettelæggelsen af det daglige arbejde på det pædagogiske døgntilbud. Drøftelsen tager udgangspunkt i deltagerne egne erfaringer. Der arbejdes videre med at overføre disse erfaringer til arbejdet med den unge. Den teoretiske reference kan være selvobjektpsykologien, der tager udgangspunkt i at udvikling sker indefra og at udvikling betinges af

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

udviklingsmuligheder indenfor følgende 4 kompetencer – 1. selvhævdelse og ambition, 2. ideal, mål og værdier, 3. samhørighed og fællesskab og 4. mestring og kompetenceudvikling. Her arbejdes med forholdet mellem individ og fællesskab, herunder hvordan den enkelte bliver en person i det sociale fællesskab og hvordan fællesskabet opretholdes på baggrund af det enkelte individ.

Formålet med drøftelsen er gøre deltagerne opmærksom på nødvendigheden af at inddrage barnets perspektiv, barnets oplevelse af det pædagogiske arbejde, der er tilrettelagt af de voksne.

I denne dag kunne indlægges et institutionsbesøg.

Litteratur til denne kan være:

Ida Schwarts: Socialpædagogik og anbragte børn.

Temaet er planlagt til 1 undervisningsdag.

Ad 7. Kommunikation – tværfagligt samarbejde:

Deltagerne skal kende deres rolle i samarbejdet med de professionelle omkring barnet. Der arbejdes med en præcisering af de forskellige faggruppers roller, forskelligheden i faggruppernes tilgang til barnet og vigtigheden af at inddrage alles erfaringer i forhold til barnet for at få et helheds billede. Deltagerne bibringes en forståelse for de forskellige faggruppers indfaldsvinkel til deres iagttagelse af barnet, herunder det kommunale tilsyn med barnet. Deltagernes egen rolle i det ofte vanskelige samarbejde vægtes højt. Under dette emne arbejdes med kommunikationsøvelser, øvelser omkring aktiv lytning, assertionstræning, konflikthåndtering, dialogtræning og evt. rollespil med udgangspunkt i den vanskelige samtale.

Litteratur:

Bent Hougaard: Tænk før du taler.

Temaet er planlagt til 1 undervisningsdag.

Ad 8. Sorg og krise:

Dette emne starter med et oplæg om voksnes kriser. Det er væsentligt, at deltagerne forholder sig til, hvordan sorg og krise har påvirket dem i deres liv, da dette giver forståelse for såvel barnets som forældrenes reaktion ved en adskillelse. Deltagerne kan i grupper med 2 – 3 personer fortælle om en krise i deres liv, hvordan de er kommet videre og hvilken betydning denne krise har for deres liv i dag. (se bilag nr. 1).

Derefter et teoretisk oplæg om, hvordan kriser fremtræder hos børn og unge. Efterfølgende drøftes vigtigheden af at forstå og anerkende barnets følelse samt nødvendigheden af at tale med barnet om dets følelser.

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

Litteratur:

Lis Hildegaard: Sorg og krise

Atle Dyregrov: Sorg hos børn.

Tema 8 er planlagt til 1 undervisningsdag.

Ad. 9. Skriftlig formidling:

Under dette emne arbejder deltagerne med observation/ iagttagelse. Deltagerne introduceres i, hvordan de kan udarbejde en systematik i en observation, og hvordan de skriftligt kan formidle den aktuelle observation videre.

Dagen vil indeholde forskellige observations øvelser, og deltagerne vil arbejde med at beskrive egen praksis i det pædagogiske arbejde. Der arbejdes med deltagerens evne til at indgå i en dialog med kollegaer og andre samarbejdspartnere omkring barnets udviklingsmuligheder.

Litteratur:

Søren Smidt og Henning Kopart: Iagttagelse og fortælling – pædagogisk iagttagelse og beskrivelse af børn.

Emnet er planlagt til 1 undervisningsdag.

Ad. 10. Arbejdet med livshistorie:

Livshistorie er et anvendeligt redskab, der kan hjælpe barnet til at finde dets egne rødder og få skabt den nødvendige kontinuitet i dets liv for at finde egen identitet. Deltagerens egne erfaringer om betydningen af egen livshistorie inddrages, idet dette danner baggrund for en forståelse af, hvor vigtigt det er at kende sin historie. Det er vigtigt at deltagerne mærker, hvor sårbart et område, de arbejder med, så de lærer at vise respekt for barnets historie, der skal behandles varsomt.

Underviserne viser metoden med at tegne en livsline, et stamtræ og et netværksbillede. Deltagerne arbejder derefter to og to, hvor de skiftevis fortæller om egen opvækst, herunder hvilken erfaring fra deres opvækst, der har betydning for deres nuværende identitet. Deltagerens refleksion drøftes i plenum.

Der gives et oplæg om, hvordan livshistoriebøger konkret kan opbygges samt om etikken omkring barnets livshistorie. I oplægget vægtes, hvordan barnet historie inddrages i det pædagogiske arbejde.

Dagen kan indeholde en tidligere anbragts historie.

Som litteratur kan anbefales:

Ingrid Strøm: Livshistorier.

Annette Friberg: Fra fucking barndom til fed fremtid.

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

Ida Schwartz: Fortællinger fra praksis – om livshistorie og pædagogik.

Emnet er planlagt til ½ - 1 undervisningsdag.

Ad. 11. Afslutning og evaluering:

Uddannelsen afsluttes med en evaluering, hvor den enkelte deltager giver en tilbagemelding på, hvilket emne der har optaget mest, hvordan deltageren har arbejdet med netop de emner, der fra starten af uddannelsen var forventninger til. Deltagerne reflekterer over, hvilken betydning uddannelsen vil betyde for det fremtidige arbejde med det anbragte barn.

Uddannelsen afsluttes med uddeling af kursusbesvis.

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

1. Triader – en arbejdsmodel.

Tre personer arbejder sammen, en interviewer, en observatør og en fortæller.

Interviewerens opgave er

At få fortælleren til at uddybe, forklare og afklare, således at fortælleren bliver mere klar over egne ressourcer, følelser, problemer osv. Intervieweren skal opmuntre fortælleren, og det er vigtigt at følge op på de udsagn, der kommer ved at spørge dybere.

Observatøren

Skal være optaget af, hvilke typer spørgsmål intervieweren bruger, om de er understøttende? Om de lukker af for processen? Observatøren skal give tilbagemelding til intervieweren.

Fortælleren

Er den, der fortæller sin egen historie ud fra eget valg.

2. Normalitet og afvigelse.

Deltageren skriver om en oplevelse, hvor han/hun har oplevet sig selv som værende unormal – beskrivelsen skal indeholde de følelser oplevelsen gav.

Deltageren skriver efterfølgende om en oplevelse, hvor han/hun har oplevet andre som værende unormale. Beskrivelsen skal indeholde de følelser oplevelsen gav.

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

---

3. Situationsspil

Underviseren fortæller en case. Derefter deles deltagerne i antal grupper i forhold til de personer, der skal være med i spillet. F.eks. en medarbejder, en forælder, et barn, en sagsbehandler.

Det er en god ide at lade kønnet på aktøren være den samme som på rollen.

De enkelte grupper får hver tid til at forberede, hvordan rollen skal udformes.

Spillet kører i 20 min. Aktørerne kan stoppe spillet og hente hjælp fra støttegruppen, som sidder lige bag aktørerne, og støttegruppen kan stoppe spillet, hvis de vil supplere eller ændre på rollen. Underviserne kan også stoppe spillet for at komme med input.

Situationsspillet kan være et samvær, hvor en mor er på besøg på det pædagogiske døgntilbud, det kan være en situation, hvor et barn er på besøg 1. gang eller et møde, hvor anbringelsen skal afsluttes.

Efter spillet fortæller aktørerne, hvordan de havde det med at være i deres roller, hvilke følelser det vækker i dem. I denne fase må støttegruppen ikke blande sig. Det er vigtigt at fokusere på processen, så alle får lov til at udtale sig efter tur.

4. Rollespil

Det kan være et vanskeligt møde. Deltageren fortæller sin historie om mødets formål, og hvad der gerne skulle drøftes på mødet.

Der vælges blandt deltagerne det antal personer, der svarer til mødedeltagerne på det vanskelige møde. De enkelte får tildelt en rolle som mødedeltager. Deltageren fortæller de enkelte mødedeltagere, hvilken personlighed de skal agere.

Mødet spilles. Deltageren spiller sig selv, så han/hun får øvet sig i at fremføre det, der gerne skulle drøftes på mødet.

Underviseren kan stoppe spillet for at komme med input.

Spillet kører i 20 min, hvorefter de enkelte deltagere i rollespillet fortæller om deres oplevelse.

Afslutningsvis fortæller deltageren, hvad han/hun vil tage med fra rollespillet til det vanskelige møde.

De øvrige deltagere giver deres tilbagemelding til deltageren

Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder

Grundlæggende undervisningsmateriale

4. Litteraturliste mv.

Lov om social service m.v.	
Juul, Jesper:	Det kompetente barn
Wegeler, Bibi:	Barnet mellem 2 familier
Liech, Nini:	Den nødvendige smerte
Edwardsen, Gudrun:	Børn i sorg – børn i krise
Kildedahl, Karin:	Det anbragte barn
Culberg, Johan:	Krise og udvikling
Hildegard, Lis:	Sorg og krise
Dyregrov, Atle:	Sorg hos børn
Bowlby:	En sikker base
Stern, Daniel:	Et spædbarns dagbog
Stern, Daniel:	Barnets interpersonelle univers
Thormann, Inger:	Den nænsomme anbringelse
Thormann, Inger:	Hånden på hjertet
Thormann, Inger:	Hvor bliver du af mor?
Rygård, Niels Peter:	Tidlig frustration
Øvreide, Haldur:	At tale med børn
Strøm, Ingrid:	Livshistorier
Straarup Søndergaard Per:	Seje tøser – stakkels piger
Killén, Kari:	Omsorgssvigt er alles ansvar
Schwartz, Ida:	Socialpædagogik og anbragte børn
Tabuka:	Tidligere anbragte børns bud på kvalitet i anbringelsen
Stine Lillholt:	Glasbarn
	Ønskeblod
	Spejlvendt
	Perlestøv
Egelund, Henrik:	Så kommer du til et bedre sted
FBU:	Rør ikke ved min datters hestehale
Brodin og Hylander:	Selvfølelse
Søren Smidt/Henning Kopart:	Iagttagelse og fortælling – pædagogisk iagttagelse og beskrivelse af børn
Annette Friberg:	Fra fucking barndom til fed fremtid
Ida Schwartz:	Fortællinger fra praksis – om livshistorie og pædagogik
Bent Hougaard:	Tænk før du taler
Gunner Iversen:	Normalitet og afvigelse, Artikel i psykologisk opslagsbog